

ALEXANDRU MURARU



CUM SUPRAVIEȚUIEȘTE
MONARHIA
ÎNTR-O REPUBLICĂ?

REGELE MIHAI,
ROMÂNII ȘI REGALITATEA DUPĂ 1989



CUPRINS

| | |
|---------------------------------|----|
| Prefață de Emil Hurezeanu | 7 |
| Mulțumiri | 13 |
| Abrevieri | 16 |
| Introducere | 17 |

CAPITOLUL 1 ÎN CĂUTAREA DRUMULUI PERFECT

| | |
|---|----|
| 1. Lecturi în postcomunism: legitimare revoluționară/populară vs. legitimitate istorică..... | 31 |
| 2. Personificarea dezbatărilor asupra monarhiei..... | 43 |
| 3. Problema referendumului, decisă <i>a priori</i> de alegerile din 20 mai 1990..... | 47 |
| 4. Regele Mihai, propus candidat la Președinția României..... | 49 |

CAPITOLUL 2 TRECUTUL CA ARMĂ

| | |
|--|----|
| 1. Monarhia ca sumă a erorilor istorice..... | 61 |
| 2. „Moda regalității” sub „circumstanțe tranzitorii” | 66 |
| 3. Memoria regalității ca formă de utilizare a istoriei recente și ca dezbateră civică | 72 |
| 4. Memorii concurente în România postcomunistă: Regele Mihai vs. Mareșalul Ion Antonescu..... | 78 |

CAPITOLUL 3 EPOPEEA ÎNCORDĂRII

| | |
|--|-----|
| 1. Primele intenții ale Regelui și semnalele autorităților române (aprilie 1990) | 97 |
| 2. Experiențe inedite în postcomunism. Expulzarea din țară a Regelui și a familiei sale ca reper al confruntării simbolice cu noua putere politică | 105 |

| | |
|--|-----|
| 3. Anul 1992: o campanie electorală și trei vizite refuzate | 111 |
| 4. Aprilie 1993: eșecul unei vizite programate într-un moment „nepotrivit“ | 129 |
| 5. Recunoașterea ordinii constituționale, o condiție îndeplinită zadarnic | 134 |
| 6. Aprilie 1994: o vizită eșuată a Regelui, între condiții de „semiclandestinitate“ și invitația Guvernului | 144 |
| 7. „23 August“: o zi aflată în dispută sau ratarea unei șanse de reconciliere | 149 |
| 8. Dispariția „liderului moral al Opoziției“ și ultima tentativă eșuată a Regelui Mihai de a reveni în țară | 163 |

CAPITOLUL 4 CUM ȘI CINE LUPTĂ

| | |
|---|-----|
| 1. Organizațiile promonarhiste | 165 |
| 2. Elemente de popularizare a „crezului“ promonarhic | 170 |
| 3. Celebrările monarhiștilor: zile festive, Te Deum-uri și prelegeri istorice | 173 |
| 4. Încercări de unificare a formațiunilor promonarhiste | 180 |
| 5. Ipostaze argumentative ale adeptilor și adversarilor monarhiei | 182 |
| 5.1. Monarhia ca „opțiune de conștiință“ | 182 |
| 5.2. Problema monarhiei ca prioritate „națională“ transpartinică | 184 |
| 5.3. Utilitatea legitimă a monarhiei | 186 |
| 5.4. Tema celor două „deliruri“ — monarhiști vs. antimonarhiști | 188 |
| 5.5. Promonarhiști și antimonarhiști: teza celor două „frici“ | 190 |
| 5.6. Monarhia ca panaceu pentru toate problemele naționale | 194 |
| 6. Dezvoltarea mitologică a regalității în postcomunism: vizita lui Mihai I din aprilie 1992 | 196 |

CAPITOLUL 5 MARILE SPERANȚE

| | |
|---|-----|
| 1. Problema monarhică în timpul campaniei electorale din 1996 | 207 |
| 2. Semnificații ale reconcilierii istorice și naționale | 215 |
| 3. Primul pas în direcția reconcilierii: redobândirea cetățeniei de către Regele Mihai | 219 |
| 4. Revenirea Regelui în țară, ca cetățean român, după 49 de ani | 222 |

| | |
|---|-----|
| 5. Regele Mihai și rolul său de „ambasador al României“ pentru aderarea țării la Alianța Nord-Atlantică..... | 234 |
| 6. Membri ai Guvernului cer reinstaurarea monarhiei constituționale | 239 |
| 7. Succesiunea la tron, oficializată de Regele Mihai la exact 50 de ani după abdicarea sa | 245 |
| 8. „Sfârșit de istorie“ sau finalul postcomunismului românesc: întâlnirea dintre Regele Mihai și președintele Ion Iliescu..... | 251 |
| Note | 257 |
| Bibliografie | 315 |
| Index | 359 |

CAPITOLUL 1

ÎN CĂUTAREA DRUMULUI PERFECT

Alternativa monarhiei în primii ani după 1989

1. Lecturi în postcomunism: legitimitate revoluționară/populară vs. legitimitate istorică¹

Din perspectiva legitimității, cazul românesc este cu atât mai complicat cu cât România se individualizează între națiunile din Europa Centrală și de Est. Țara noastră este singura națiune din Balcani care nu a beneficiat de o plebiscitare populară în niciunul dintre cele două momente-cheie care marchează practic regimul comunist și consecințele sale. Actul de abdicare de la 30 decembrie 1947 este marcat de ilegalitate și neconstituționalism, de „gangsterism politic”² și de impunerea voinței unei puteri din afara României. Șantajul și aplicarea unei decizii prin forță, act juridic sau constituțional, anulează *de iure* și *de facto* acest lucru. Tocmai acesta este argumentul care dezvoltă valențe și polemici suplimentare în dezbaterile ce nuanțează problema istorică și politică a interogației privind legitimitatea formulei de guvernământ.

Având în vedere evoluțiile de mai târziu și proclamarea Republicii, juristul Eleodor Focșeneanu se oprește la două probleme fundamentale care pun în discuție temeinicia și, mai ales, legalitatea/legitimitatea formei de guvernământ republicane după 1947: o primă chestiune vizează modul în care s-a realizat actul abdicării, iar cea de-a doua

privește instituirea republicii populare.³ Disputa din jurul nulității actului de abdicare⁴ este generată, pe de o parte, de acțiunile subiecților implicați și, pe de altă parte, de calitatea sa juridică. Regele Mihai a dezavuat legalitatea în repetate rânduri⁵, iar autoritățile comuniste de la București au început să vorbească, după un timp, despre „abolirea monarhiei“, dezvăluind, într-un mod limpede, determinarea prin forță a acestui eveniment. Juristul bucureștean argumentează că și alte abdicări — de pildă, a lui Ludovic Filip al Franței (1848) — s-au petrecut sub sceptrul forței, fiind însă dictate de nemulțumirea populară, și nu de un grup ostil poporului.⁶ Totodată, calitatea juridică a actului de abdicare este reprobabilă și, în esență, inexistentă, în opinia constituționalistului: formulele de adresare nu sunt cele uzitate de obicei de suveran, ceea ce arată că textul⁷ nu era compus de Mihai, iar, pe de altă parte, prevederea „pentru mine și pentru urmașii mei la tron, renunțând pentru mine și pentru ei“ este lipsită de valoare juridică, deoarece în dreptul privat nimeni nu poate renunța la ceva pentru altcineva, succesiunea fiind decisă de norme constituționale, și nu prin voința arbitrară a unei persoane.⁸

Cât privește legalitatea actului de naștere al Republicii Populare, lucrurile sunt și mai complicate. În primul rând, legea (nr. 363/1947) pentru constituirea Republicii este neconstituțională pentru că Adunarea Deputaților nu avea competențe constituționale, ci doar asupra legilor ordinare, singura instanță care putea realiza acest lucru fiind Adunarea Constituantă. În al doilea rând, Adunarea Deputaților era în plină vacanță parlamentară (între 20 decembrie 1947 și 20 ianuarie 1948), iar lipsa unui act oficial de convocare a unei sesiuni extraordinare infirmă și mai clar temeinicia adoptării unei astfel de legi.⁹ În al treilea rând, inadvertențele de ordin organizatoric — surprinse de E. Focșeneanu pe baza unui proces verbal fără nicio valoare juridică —, precum lipsa numărului optim de deputați, timpul prea scurt (de doar 45 de minute) pentru o asemenea ședință, calitatea celor care au participat la dezbateri, întăresc și mai mult ideea unui fals legislativ.¹⁰

Imediat după 1989 s-a apelat la discursuri care vizau legitimitatea¹¹ statutului Regelui Mihai și oportunitatea revenirii sale în

condițiile — doar imaginare — în care legitimitatea și circumstanțele dobândirii ei reajunseseră la stadiul în care se găseau la momentul abolirii monarhiei și a alungării familiei regale. Spunem „doar imaginare“ pentru că acel context politic, creat în zilele înfierbântate ale lui decembrie 1989, nu a dat prilejul unui pluralism politic autentic. De fapt, legitimitatea poate fi construită în mai multe moduri, însă toate presupun existența unui raport între opțiunile politice ale actorilor politici și opțiunile axiologice ale populației. Sociologul Cătălin Zamfir vorbește despre o *legitimătate actuală* a opțiunilor politice, rezultatul unui sprijin al populației pentru inițiativele actorilor, și una *potențială*, ce vizează raportul din partea populației cu anumite opțiuni posibile.¹²

Totodată, construcția legitimității presupune, în primul rând, un statut conferit reprezentanților și decidenților politici, instituțiilor și actelor sau politicilor rezultate în urma aplicării voinței politice, un statut care investeste cu încredere și acceptare o utilizare adecvată a puterii guvernamentale. În timp ce Dolf Sternberger propune legitimitatea ca fundament al puterii guvernamentale, ca recunoaștere a dreptului de a fi în măsură să aplice decizii politice („dreptul de a“) ¹³, sociologul american Seymour Martin Lipset definește legitimitatea ca fiind acea capacitate a unui sistem politic de a determina și menține convingerea că ordinea politică și instituțiile existente sunt cele mai adecvate pentru societate.¹⁴

Plecând de la opțiunea lui Lipset pentru modul în care se înfățișează legitimitatea, această grilă științifică poate articula ceea ce distingem, în perioada imediat următoare revoluției din 1989, drept *disputa formelor de legitimare*. Există un interval de timp care a presupus o lipsă de legitimitate transpusă — în termenii lui Robert A. Dahl — în acel „rezervor“ ¹⁵ de susținere necesar conviețuirii unei formule politice fără de care orice regim va sfârși prin crize și blocaje repetate, legitimitate care și-a pierdut forța în perioada scursă până la alegerile din 20 mai 1990. Principalele probleme care au determinat acest vid de legitimare au fost generate de incapacitatea noilor lideri politici, în frunte cu Ion Iliescu, de a reuși să „configureze“ noul chip al formulei statale. Le rămâne politologilor și istoricilor avizați în studierea schimbării

de regim din decembrie 1989 să analizeze dacă acest interval temporal extrem de agitat și de complicat, complet nefavorabil imaginii României în Europa Occidentală și în lume, a fost rodul unei strategii sau a reprezentat pur și simplu o neputință de a construi instituții legitime și credibile, care să realizeze transferul de autoritate cu valențe democratice. Cert este că fondarea și apariția Consiliului Frontului Salvării Naționale la 22 decembrie 1989¹⁶, după câteva încercări eșuate de stabilire a unui guvern provizoriu cu oameni proveniți din anturajul lui Nicolae Ceaușescu, a salvat aparențele confiscării puterii de către Ion Iliescu și colaboratorii săi. Mai mult, sentimentul legitimării a fost sporit prin invitarea printre cei 40 de membri ai Consiliului a unor personalități din viitoarea societate civilă, foști disidenți și opozițanți cunoscuți ai regimului Ceaușescu, precum Doina Cornea, Ana Blandiana și Mircea Dinescu.

La 27 decembrie 1989, Ion Iliescu a fost ales președinte al Consiliului Frontului Salvării Naționale, moment pe care-l putem considera drept prima dimensiune a *legitimării personale*. Imaginea sa de salvator al națiunii, de personaj binefăcător, charismatic (deși tipurile de legitimitate propuse de Max Weber nu mai pot fi valabile și pentru societăți de tip comunist sau postcomunist¹⁷), coroborată cu decizia ulterioară de transformare a Consiliului — care nu era decât un organ provizoriu reprezentativ ce ar fi trebuit să asigure gestionarea treburilor politice până la primele alegeri — în partid politic, a generat ample manifestații de stradă ale partidelor politice. La 29 ianuarie 1990 are loc și „prima mineriadă“, care se încheie cu devastarea sediilor partidelor politice și a locuințelor unor lideri politici, ca răspuns la decizia partidelor istorice și de opoziție de a contesta preluarea puterii de către fosta nomenclatură și de către anturajul fostului director al Editurii Tehnice. La 6 februarie 1990 se realizează compromisul, în fapt un scenariu de rezervă al grupării conduse de Ion Iliescu, prin care rolul adoptat de Consiliul Frontului Salvării Naționale (CFSN) este preluat de Consiliul Provizoriu de Uniune Națională (CPUN), după ce, în prealabil, CFSN se transformase „la cererea maselor“ în partidul politic „Frontul Salvării Naționale“. Componenta CPUN a fost una iluzorie pentru aceia care-și doreau un

mecanism democratic eficient, cu reprezentare proporțională. Legea partidelor politice le permitea înființarea unei astfel de structuri celor care izbuteau să adune un număr minim de 251 de membri. Astfel, 50% dintre membrii CPUN, proveniți din rândurile CFSN, erau în realitate majoritari, locurile Opoziției fiind împânzite de reprezentanți ai unor partide care doar mimau pluralismul democratic.

La 20 mai 1990, în urma primului scrutin liber, Adunarea Deputaților și Senatul aveau în componența lor 263 de deputați aparținând Frontului Salvării Naționale (dintr-un total de 396) și 91 de senatori (dintr-un total de 119).¹⁸ *Dimensiunea electorală* a lui Ion Iliescu, ca argument legitimator, reprezintă cea de-a doua etapă a procesului de confirmare a puterii de către majoritate. Cele două dimensiuni ale legitimității — *revoluționară (personală)* și *electorală (populară)* — se situează în concurență cu un alt tip de legitimitate, de care dispunea Regele Mihai, și anume *legitimitatea istorică*.

Nulitatea actului de la 30 decembrie 1947 venea să infirme și mai mult ordinea politică și istorică pe care au generat-o abdicarea Regelui și abolirea monarhiei. Impunerea, prin forța împrejurărilor, a voinței unei puteri din afara României și lipsa consultării populare au reprezentat argumente ce au compus acest tip de legitimitate, opozabilă noului regim de la București. De altfel, tipul de legitimitate de care dispunea Regele a avut două axe centrale: în primul rând, *dimensiunea tradiției* formulei de stat monarhice (apelul la tradiția dinastică, la statutul familiei regale, la istoria Casei Regale, la modernizarea statului român pe care a generat-o regalitatea etc.) și, în al doilea rând, *chestiunea juridică*, aducând în discuție, cum am văzut mai devreme, problema abdicării și abolirii monarhiei, precum și a instaurării republicii populare. S-a pus, așadar, întrebarea „Ce trecut recuperăm?”¹⁹, pentru că metamorfozele din ultimele decenii au făcut practic imposibil un proces de tipul *restitutio in integrum*. Eseiștul Andrei Cornea²⁰ a remarcat, de altfel, două tipuri de legitimitate, *juridică* și *politică*, și a subliniat că primul tip este autentificat de legile și sistemul normativ, iar cel de-al doilea se centrează pe voința publică. Astfel, Cornea a admis că perioada cuprinsă între 1947 și 1989 a fost lipsită de legitimitate politică, dar că declarația Frontului Salvării

„Democrația nu înseamnă alegeri pe care oricine le poate numi libere dacă deține autoritatea, nici permisiunea de-a scrie în presă orice pentru a se putea afirma că există libertatea cuvântului. Democrație înseamnă măsură în toate și înțelegere pentru toți. Democrația nu se dovedește prin vorbe, ci prin fapte. De aceea, ea nu poate renaște din minciună sau jumătăți de adevăruri.“

MS REGELE MIHAI AL ROMÂNIEI

„Citind cartea profesorului de științe politice Alexandru Muraru, recomunem cu precizie și plasticitatea excelent calibrată a cronicarului tabloul ultimilor 25 de ani. Tabloul dialogului intens și tensionat al României oficiale, emoțional și idealist al celeilalte României cu Regalitatea, Regele, Regina, Prințesa și Prințul. E ca în vechiul basm românesc, cu aceleași personaje bune și rele, într-o confruntare nesfârșită, la capătul căreia, chiar dacă știm cine trebuie să câștige, mulți dintre noi nu mai ajung. Fie și pentru că au adormit. Somnolența soluțiilor salvatoare pentru statul român va fi serios zgâlțâită, urnită și poate chiar învinsă tocmai de către această carte, prin amintirile neșterse, reflecția cuvenită și întrebările noului timp.“

EMIL HUREZEANU

CURTEA  VECHЕ

Pentru a comanda online sau pentru lista completă a titlurilor publicate la Curtea Veche, vizitează www.curteaveche.ro

Începi să afli

ISBN 978-606-588-815-9



9 786065 888159